

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования Республики Тыва
Администрация муниципального района «Кызылский кожуун»
Республика Тыва
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Баян-Колская средняя общеобразовательная школа
имени Долчанмаа Бай-Кара Шожульбеевны

РАСМОТРЕНА ШУМО гуманитарного цикла <i>af</i> /Бошкажык С.В. Протокол № 1 от «28» августа 2023г	СОГЛАСОВАНА зам. директора по УВР <i>Чанзынмаа</i> /Чанзынмаа С.К. Приказ № 47 от «29» августа 2023г	 УТВЕРЖДЕНА И.о. директора СОШ Должанмаа Б.-К.Ш. Приказ № 47 от «29» августа 2023г
---	--	--

Рабочая программа
учебного предмета «Родной (тувинский) язык»
для обучающихся 7 класса

Составитель: Ооржак Аржаана Николаевна
учитель родного(тувинского) языка и литературы

с. Баян-Кол, 2023

7-КЛАСС (102 шак)

Кирилде тема (1 шак)

Чугаасайзырадылгазы (шак)

1. Литературлугтывадылболгашоондиалектилерининдугайында.
2. Литературлугтывадылдыңнормаларынчугаагасагыры; тывадылдыңдиалектилериндевискээраайы-биле ылгаары.
3. Чугаасайзырадылгазы: Тусчерниңниитичурумалыныңдугайындасөзнглелдиканчаартургузарыныңдугайындатайылбыр. «Мээңчайлаам», «Тере-Хөлдуңчалгылары» азы «Чайгы Кызыл» дептемагачогаадыг-чурумалбижири.

бкласскаөөренгенчүүлдерникатаптаары (7 шак)

Чугаасайзырадылгазы (1 шак)

1. **Лексикадан:**Мергежилсөстери. Терминер. Быжыгсөскаттыжыышкыннары.
Сөсчоггаадылгазындан:Сөстериңтыптыраргалары. Хурааңгайсөстериңкожумактарыныншынбижири.
Морфологиядан:Аторуннарыныңбөлуктериболгашоларнычугаагашынажыглаары. Кылыгсөзуболгашоонхевирлери.
Наречиелериныншынбижири.
2. 7класскаалган кол-кол мергежилдеринболгашчаңчылдарынсагыры.
3. Чугаасайзырадылгазы: Быжыгсөскаттыжыышкыннарынажыглавышаан, «Улуг-Хемкыдынындевискээринарыглаанывыс» деп темага куш-ажылчорудулгазыныңчурумал-тоожуушкунунбижири.

Сөзүглелдугайындабилиглер (4 шак)

Чугаасайзырадылгазы (1 шак)

1. Сөзүглелдугайында эге билиглер. Сөзүглелдинкезектергечардынары, оларнынуткалыгкезекболуру, кезектерниңаразындахарылзаалы. Сөзүглелдин кол бодалы. Чугааның утка болгашхулээлгелериниңаайы-биле хевир: чурумал, тоожуушкун, угаапбоданыышкын.
Сөзүглелдедомактарыныңчергелешкекболгашдес-дараалашкакхарылзаазыныңдугайындабилиг. Сөзүглелгеажыглаан уран-чеченаргалар.
Сөзүглелдиэдатургузар кол хевирлери: план тургузары, допчулайбижири.
2. Сөзүглелдинтемазын, кезектеринтодарадыры. Сөзүглелдинпланынтургузары. Аңгы-аңгыхевирлерниң, жанрларыныңаайы-биле сөзүглелдернитургузары. Сөзүглелтургузарда, оондес-дараалашкаан, харылзаалыын, темагадуушкэнсагыры.
Сөзүглелдиундоктаашкыннарынкылып, логиктигударениелигсөстеринылгап, аянынномчууру.
3. Чугаасайзырадылгазы: Публицистика стилиндесөзүглелдисайгарары.

Морфология. Орфография. Чугааккультуразы (17 шак)

Чугаасайзырадылгазы (5 шак)

Эдеринчилерболгашдузалалаттар

1. Эдеринчилерболгашдузалалаттар – дузалалчугаакезээ. Оларнынутказыболгашграмматиктигдемдектери. Эдеринчилерболгашдузалалаттарныңылгалы. - биледепэдеринчиниангылап азы дефистепбижири. *Дег, ышкаш*депэдеринчилербөлүглелдертургузуптурда, биче сек-биле аңгылаары.
2. *Дег, ышкаш, -биле, билек*депэдеринчилерничугаагашынажыглаары. Падежтернинуткаларындузалалаттар-биле илередири. Янзы-буручугаакезектеринэдеринчилеркылдырхереглээри.
3. Чугаасайзырадылгазы: Эдеринчилерболгашдузалалаттарнажыглавышаан, номчаанномунга (чогаалынга) унелелбээри.

Эвилелдер

1. Эвилелдернинутказыболгашграмматиктигдемдээ. Эвилелдерниңбөлүктери: чагырыштырбасболгашчагырыштырарэвилелдер.
2. Чагырыштырбасболгашчагырыштырарэвилелдернинарындамактаргахереглээри. Укдомактаргабижикдемдектеринажыглаары. Чагырыштырбасболгашчагырыштырарэвилелдерничугаагаажыглаары. Синоним эвилелдернисолупбилири.
3. Чугаасайзырадылгазы: «Эдертиг – сактыпалырынынболгашчугаасайзырадырынынбирхевири» депкыскачугаакылыры. Кандыг-биртемагаэдертигнибижири. (2 шак)

Артынчылар

1. Артынчыларнынутказыболгашграмматиктигдемдектери. Артынчыларнынбөлүктериболгашшынбижилгези.
2. Артынчыларлыгдомактарнаянныгномчууру. Чоокуткалыгартынчыларнысолуп, сөстөргө, домактарганемелдеуткаларныкирипбилири. Чугааныңстильдериниңаайы-биле артынчыларнышынажыглаары.
3. Чугаасайзырадылгазы: Диалог-биле нарынчыткантоожуушкунянзылыгсөзнглелдинутказындопчулайчугаалаары.

Аянсөзү. Өттүнүгсөстөр.

1. Аянсөзунутказыболгашграмматиктигдемдээ, бөлүктери. Аянсөстөриншынбижири. Аянсөстөриниңаялга-биле ылгалыры. Аянсөстери бар домаккабижикдемдектеринсалыры. Өттүнүгсөстөриниңутказы, грамматиктигдемдектери. Өттүнүгсөстөриниңбөлүктериболгашоларныншынбижилгези.
2. Аянсөстөрин, аянсөстерикиргендомактарнаянныгномчууру. Аянсөстөринчугаагашынажыглаары. Өттүнүгсөстөриниңхевирлеринбилири.
3. Чугаасайзырадылгазы: «Малчынныңаалынгачораш...» дептемагахайгааралгаундезилээнчурумалкылыры.

Синтаксис. Пунктуация. Чугаакультуразы. (44 шак)

Чугаасайзырадылгазы (11 шак)

Сөскаттыжыышкыннары

1. Мурнукукласстаргасөскаттыжыышкыннарыныңдугайындаөөренгенчуулдеринкатаптаары. Синтаксистинграмматиканыңкезээболуру. Сөскаттыжыышкыныболгашдомактыңсинтаксистинкезиболуру. Сөскаттыжыышкыныныңдугайындабилиг. Сөскаттыжыышкыныныңсөстенболгашдомактанылгалы. Сөскаттыжыышкыннарындаөзекболгашчагырткансөс. Сөскаттыжыышкынындасөстерниңхолбажырагалары: башкарылга, хамааржылга, каттыжылга.
2. Сөскаттыжыышкыннарынчугаагаажыглаары. Өзек (чугула) болгашчагырткансөстуңаразындахолбаазынтодарадыры. Чоокуткалыгсөскаттыжыышкыннарынчугаагаажыглаары. Башкарылга, хамааржылга, каттыжылгахолбаазы-биле каттышкансөскаттыжыышкыннарыныңкожумактарынынштодарадыры.
3. Чугаасайзырадылгазы: Сюжеттигчурук-биле ажылдаарыныңчурумунтайылбырлаары. Харылзаалыгчугаатургузары. **Бөдүүндомак**
 1. Домакдугайындаөөренгенчуулдеринкатаптаары. Бөдүүндомакдугайындабилиг. Сорулгазыныңболгаш утка-аяныныңаайы-биле домактарныңхевирлери. Кол сөс биле сөглекчиниңхарылзаазы (холбаазы). Домактасөстерниңтуружу. Тургузуунунаайы-биле домактарныңанзылары: ийичугулакежигуннерлигболгашчаңгысчугулакежигуннуг, делгеренгейболгашделгеренгейэвес, нарынчыттынганболгашнарынчыттынмаан, долу болгаш долу эвес. Бөдүүндомакта ударение.
 2. Домактыңсөстенболгашсөскаттыжыышкыннарынданылгалынбузуредипшыдаары. Чугааныңсорулгазынтодарадыптывары. Аасчугаагаунааны, логиктиг ударение, сөстерниңтуружун; бижимелчугаагабижикдемдектери, сөстерниңтуружунбилири. Домактыңпредикаттыгтөвунылгаары.
 3. Чугаасайзырадылгазы: Дылтемаларынгаугаапбоданышкыныанзылыгсөзнглелтургузары. «Чуве ады биле демдекады», «Эдеринчилерболгашартынчылар», «Демдекадыболгаш наречие» дептемаларныңкайы-бирээзингедеңнелгелигсайгарылгакылганугаапбоданышкынныгчогаадыгбижири. (2 шак)

ИйичугулакежигуннерлигбөдүүндомактарДомактыңчу гулакежигуннери.

1. Кол сөсболгашсөглекчидугайындаөөренгенчуулдеринкатаптаары. Домактыңчугулакежигуннери. Кол сөстуңилереттинери. Кол сөстункөргузукчнлери. Сөглекчи, оңилереттинери. Кылыгсөстугбөдүүнболгашсоставтыгсөглекчилер. Атсөстугсоставтыгсөглекчилер. Кол сөс биле сөглекчиниңаразында тире. Сөглекчиниңсоставындамодадыгсөстер.
2. Кол сөс биле сөглекчиниңаразындакөргузукчучокта, домактыңаялгазынынчугаалаары. Атсөстугсоставтыгсөглекчилерниңанзыларынажыглаары. Атсөстугсоставтыгсөглекчилерлигдомактаргабижикдемдектериншынажыглаары.

3. Чугаасайзырадылгазы: «Немелдебилиглертөвунуңсайзырааны» азы «Школадатывахурешсекциязыныңужур-дузазы» дептемагауруениңдургузундахайгааралдарнынтуннелиболурматериалгаундезилээнчурумалыянзылыг (чечен чогаалстилинге) чогаадыгныбижири.

Домактыңийигичергекежигүннери.

1. Домактыңийигичергекежигүннериниңдугайындаөөренгенчуулдеринкатаптаары. Немелде. Дортболгашдооранемелделер. Оларныңилереттинери. Тодарадылгаболгашкапсырылга, оларныңилереттинери. Байдалдар, оларның утка аайы-биле бөлуктери: уениң, туруштуң, чылдагаанның, сорулганың, кылдыныгаргазыныңбайдалдары. Байдалдарныңилереттинери. Делгеренгейболгашделгеренгейэвесдомактардугайындабилиг.
2. Домактыңийигичергекежигүннеринаңгылаар, оларныңхевирлеринтананырболгашилереттинеринтодарадыры. Делгеренгейэвесдомактыңийигичергекежигүннери-биле делгередири. Домактың морфолог-синтаксистигсайгарылгазынкылыры.
3. Чугаасайзырадылгазы: Делгеренгейболгашделгеренгейэвесдомактарныажыг лавышаан, спорттуңкандыг-бирхевириниңчурумалынбижири.

Чаңгысчугулакежигүннүгбөдүүндомактар.

1. Чаңгысчугулакежигүннүгбөдүүндомактардугайындаииитибилиг. Тодаргайарынныгдомак. Тодаргайэвесарынныгдомак. Арынчокдомактар. Атдомактары. Чаңгысчугулакежигүннүгбөдүүндомактарныңсөзуглелтургузарынгаужур-дузазы.
2. Синтаксистигсинонимнерболурчаңгысчугулакежигүннүгболгашийичугулакежигүннерлигбөдүүндомактарныажыглап, солуштуары. Чувелерниң, байдалдың, пейзажтыңчурумалынкөргүзерде, атдомактарынажыглаары.
3. Чугаасайзырадылгазы: Бойдусболуушкуннарынчурупкөргүскенкезектерлигтоожуушкундануздундулер-биле ажыл. Оларныдопчулайболгашделгередидамчыдыпчугаалаары.

Долу болгаш долу эвесдомактар

1. Долу болгаш долу эвесдомактардугайындабилиг. Домаксөстөр.
2. Диалог чугаага долу эвесдомактарныажыглаары. Долу эвесдомактарныянзы-бнрнбайдалдаргаажыглаары.
3. Чугаасайзырадылгазы: Публицистика стилиндесөзуглелдугайындачугаакылыры. «Мергенхемчеаян-чорук» дептемагаорукдемдеглелдеринтургузары.

Нарынчыттынганбөдүүндомактар.

Чаңгыс аймак кежигүннерлигдомактар

1. Нарынчыттынганбөдүүндомактардугайындабилиг.

Домактынчаңгыс аймак кежигуннерининдугайындабилиг. Каттыштырараялга (интонация) дузазы-биле холбашканчаңгыс аймак кежигуннер. Эвилелдердузазы-биле холбашканчаңгыс аймак кежигуннер. Чаңгыс аймак болгашчаңгыс аймак эвескежигуннер (тодарадылгалар). Чаңгыс аймак кежигуннерлигдомактаргатуннекчисөстөрболгашоларгаийи сек биле тире демдектисалыры.

2. Домактачаңгыс аймак кежигуннернисанайадаарда база туннекчисөстөр барда, унаянынсагыыры. Бөдуундомактынарынчыдарчаңгыс аймак кежигуннернитып, оларныхуудаас, бижимелчугаазынгачөпхереглээри. Чаңгыс аймак кежигуннер-биле нарынчыттынгандомактарның морфолог-синтаксистигсайгарылгазынкылыры.
3. Чугаасайзырадылгазы: Тыва улустунхөөмей-сыгыдынга азы хөөмейжиыраажыкижининдугайындабөдуунсөзуглелдиделгередиписайзырадыры. Сөзуглел-биле ажыл.

Адалгаларлыг, кирилдесөстөрлиг, кирилдедомактарлыгдомактар.

1. Адалга. Делгеренгейадалга. Адалгалыгдомаккабижикдемдээ. Кирилдесөстөрлигдомактар. Кирилдедомактар. Домаккакирилдесөстөр, кирилдедомактар, аянсөстери барда, бижикдемдектери. Адалгалар, кирилдесөстөрболгашаянсөстөрининсөзуглелтургузарынгаужур-дузазы.
2. Чугааныңбайдалынгадууштурбөдуунадалганыделгеренгейжидери. Кирилделерлиг (кирилдесөсболгашкирилдедомактыг) домактарныңтускайлаараялгазынсагыыры, оларгабижикдемдектеринсалыры. Бөдннндомактынарынчыдарадалгаларны, кирилдесөстөрболгашкирилдедомактарнытып, оларныхуудаас, бижимелчугаазынгачөпхереглээри.
3. Чугаасайзырадылгазы: Адалгаларныболгашкирилделерниажыглавышаан, «Тарылгашөлннбелеткээри» азы «Тарылганезинде» дептемагачогаадыг-тоожушкунбижири.

7 класскачылдургузундаөөренгенчүүлдерингекатаптаашкын (12 шак)

Чугаасайзырадылгазы. (2 шак)

Төрээндылдугайындабодалдарга, цитаталарга, бодунуңчедипалганыбилиглерингедаянмышаан, «Төрээндыл – чонувустунтөөгузу, чаңчылдары» дептемагакыскатөлевилелтургузары.

7-ги класстың тывадылкичээлдеринин календарь-тематиктиг планы.

Өөредилге планы-биле шупту-102 шак. Неделяда-3 шак

№	Кичээлдерниңтемазы.	Шагы.	Ай, хуну	
			план	факт
1	Кирилдекичээл: Тывадылболгашөскедылдар.	1		
2	ХөйуткалыгсөстөрОмоним. Синоним.Антоним.	1		
3	Архаизмнер. Неологизмнер.Улегерлээнсөстөр.	1		
4	Мергежилсөстөр. Терминнер.	1		
5	Быжыгсөскааттыжыышкыннары.	1		
6	Аторуннары. Аторуннарыныңбөлуктери.	1		
7	Кылыгсөзунуңхевирлери (причастие, деепричастие)	1		
8	Кылыгсөзунуңбугухевирлери	1		
9	Хыналда диктант	1		
1	Частырыглар-биле ажыл.	1		
1	Сөскааттыжыышкыны. Сөскааттыжыышкыныныңсөстенболгашдомактанылгалы	1		
1	Сөскааттыжыышкыныныңтургузууболгашграмматиктигуткалары.	1		
1	Сөскааттыжыышкыныныңтургузууболгашграмматиктигуткалары. Мергежилгелер-биле ажыл	1		
1	Сөскааттыжыышкынындаболгашдомактасөстөрниңхолбаазы	1		
1	Сөскааттыжыышкынындаболгашдомактасөстөрниңхолбаазы. Мергежилгелер-биле ажыл.	1		
1	Сөскааттыжыышкыннарынгакатаптаашкын	1		
1	Хыналдаажыл.Сөскааттыжыышкынынга	1		
1	Частырыглар-биле ажыл			
1	Домактыңтургузууболгашграмматиктигутказы.	1		
2	Домактыңчугулакежигуннери . Кол сөс биле сөглөкчиниңаразындатааржылга.	1		
2	Кол сөстуңилереттинери	1		
2	Кол сөстуңкөргузукчулери	1		
23	Сөглөкчиниңилереттинери.	1		

24	Сөглекчиниңилереттинери	1		
25	. Хыналда диктант. Караңгыдуне.	1		
26	Частырыглар-биле ажыл	1		
26	Кылыгсөстугбедуунболгашсоставтыгсөглекчилер.	1		
27	Кылыгсөстугбедуунболгашсоставтыгсөглекчилер.	1		
28	Атсөстугсоставтыгсөглекчилер.	1		
29	Атсөстугсоставтыгсөглекчилер.	1		
30	Зачёт:Кол сөс биле сөглекчиниңилереттинери.	1		
31	Хыналда диктант. «Дыштанылгада»	1		
32	Частырыглар-биле ажыл.	1		
33	Кол сөс биле сөглекчиниңтаразынга тире.	1		
34	Быжыглаашкын.Мергежилгелер-биле ажыл	1		
35	Сөглекчиниңсоставындамодальдыгсөстөр.	1		
36	Модальдыгсөстөрниң ажыглалы.	1		
37	Домактыңийигичергекежигуннери.	1		
38	Немелде.	1		
39	Дорт, дооранемелде.	1		
40	Тодарадылга.	1		
41	Тодарадылга.	1		
42	Капсырылга.	1		
43	Домакыштингекапсырылгаларныажыглаары.	1		
44	Байдалдар.	1		
45	Байдалдарның хевирлери.			
46	Диктант «Чуңгу»	1		
47	Частырыглар-биле ажыл.	1		
48	ЧС: Чогаадыг «Инектигкижи – тодуг, хойлугкижи – каас».	1		
49	Частырыглар-биле ажыл	1		

50	Деңелгелигбөлүглелболгашаңаа биче сек салыры.	1		
51	Домаккадеңелгелигбөлүглелдернитускайлаары	1		
52	Диктант «Курут»	1		
53	Частырыглар-биле ажыл	1		
54	Чаңгысчугулакежигуннугдомактардугайындабилиг.	1		

55	Тодаргайарынныгдомак	1		
56	Тодаргайэвесарынныгдомак	1		
57	Быжыгл: Мергежилгелер-биле ажыл	1		
58	Арынчокдомактар.	1		
59	Быжыгл: Мергежилгелер-биле ажыл	1		
60	Атдомактары.	1		
61	Хыналдаажыл (чаңгысчугулакежигуннугдомактарга)	1		
62	Частырыглар-биле ажыл	1		
63	Эдертиг. Бөрттүгдилги	1		
64	Частырыглар-биле ажыл	1		
65	Чечен чогаалдаатдомактарының ажыглалы			
68	Долу болгаш долу эвесдомактардугайындабилиг.	1		
69	Домаксөстөр.	1		
71	ЧС. Чогаадыг. Эригбаарлыгмээнавам.	1		
72	Частырыглар-биле ажыл	1		
73	Чаңгыс аймак кежигуннерлигдомактардугайындабилиг.	1		
74	Каттыштырараялга (интонация) дузазы-биле холбашканчаңгыс аймак кежигуннер.	1		
75	Эвилелдердузазы-биле холбашканчаңгыс аймак кежигуннер.	1		
76	Чаңгыс аймак кежигуннернихолбаштырарэвилелдерниңбөлуктери	1		
77	Диктант	1		
78	Частырыглар-биле ажыл.	1		
79	Чаңгыс аймак болгашчаңгыс аймак эвестодарадылгалар.	1		
80	Быжыгл: Мергежилгелер-биле ажыл	1		
81	Чаңгыс аймак кежигуннерниңтуңнекчисөстери.	1		

82	Туннекчисөстөргө бижикидемдектерин салыры	1		
83	Домактың морфолог-синтаксистиг сайгарылгазы	1		
83	Катаптаашкын			
84	ЧС: Чогаадыг. «Аваныңбуянын холдары».	1		
85	Частырыглар-биле ажыл	1		
86	Адалга дугайында билиг	1		
87	Адалга. Делгеренгей адалга.	1		
88	Адалгалыг домакка бижикидемдектерин шың салыры.	1		
89	Кирилдесөстөрлиг домактар.	1		
90	Кирилдесөстөрлиг домактарга бижикидемдектери.	1		
91	Зачет: Адалгалыг, кирилдесөстөрлиг домактар. (Т.д. ному, арын 263).	1		
92	ЧС: Эдертиг.	1		
93	Частырыглар-биле ажыл	1		
94	<u>Катаптаашкын</u> : Сөскаттыжышкыннары.	1		
95	Ийичугулакежигуннуг домактар. Синтаксистиг сайгарылгалар	1		
96	Чаңгысчугулакежигуннуг домактар. Синтаксистиг сайгарылгалар	1		
97	Чаңгыс аймак кежигуннерлиг домактар	1		
98	Быжыглаашкын кичээли Синтаксистиг сайгарылгалар	1		
99	Адалгалыг домактар	1		
100	Хыналда диктант.	1		
101	Частырыглар-биле ажыл	1		
102	Туннелкичээл.	1		

